

ҒАРБ ФАЙЛАСУФЛАРИНИНГ ҚАРИЛИК ВА ҚАРИШ ТЎҒРИСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ

Абдукаримова Гулчехра Баратовна

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчиси,
тел: +998 97 598 64 62

АННОТАЦИЯ

Мақолада Кексалик ҳодисаси кўп асрлар давомида таниқли мутафаккирлар томонидан ўрганиб келинган. Бу қуйидагилар билан асосланади: қариликни англаш, фалсафанинг борлиқ ва йўқлик, ҳаёт ва ўлим, инсон табиати, ҳаётнинг мазмуни, инсонпарварлик ва бошқалар каби асосий мавзулар билан узвий боғлиқдир. Қадимги файласуфларнинг қариши жараёнига оид асарларини таҳлил қилар эканмиз, кекса одамларнинг поклиги, уларнинг юқори лавозимларга, жамоани бошқариш ва муҳим масалаларни ҳал этишида асосий бўлган ҳисобланганлиги тўғрисидаги ўзига хос қарашлар ва фикрларнинг ўхшашлигини кўрсатилган.

Калит сўзлар: *Инсон ҳаёти, Кексалик, Қариши жараёнига, Антик давр, Доншимандлар, Ёш авлод, Қариялар ва Ёшлар.*

АННОТАЦИЯ

В статье феномен старости изучается известными мыслителями на протяжении многих веков. Это основано на следующем: понимание старости неразрывно связано с основными темами философии, такими как бытие и небытие, жизнь и смерть, природа человека, смысл жизни, гуманизм и др. Анализируя труды античных философов о процессе старения, показано, что есть сходство в конкретных взглядах и мнениях о чистоте стариков, в том, что они считаются главным звеном на высоких постах, управлении общиной и решении важных вопросов.

Ключевые слова: *Жизнь человека, Старость, Процесс старения, Античность, Мудрецы, Молодое поколение, Пожилые люди и молодежь.*

КИРИШ

Кексалик ҳодисаси кўп асрлар давомида таниқли мутафаккирлар томонидан ўрганиб келинган. Бу қуйидагилар билан асосланади: қариликни англаш, фалсафанинг борлиқ ва йўқлик, ҳаёт ва ўлим, инсон табиати, ҳаётнинг мазмуни, инсонпарварлик ва бошқалар каби асосий мавзулар билан узвий

боғлиқдир. Қадимги файласуфларнинг қариш жараёнига оид асарларини таҳлил қилар эканмиз, кекса одамларнинг поклиги, уларнинг юқори лавозимларга, жамоани бошқариш ва муҳим масалаларни ҳал этишда асосий бўғин ҳисобланганлиги тўғрисидаги ўзига хос қарашлар ва фикрларнинг ўхшашлигини кўришимиз мумкин. Қадимги юнон файласуфи Платон кексаликка алоҳида урғу беради. Антик давр мутафаккири тананинг жисмоний қариши маънавий бойиш, донолик, идрок ва ички эркинлик билан тўлдирилади, деб таъкидлайди. Ушбу баёнот орадан минг йиллар ўтишига қарамадан ўз долзарблигини йўқотмаган.

Бироқ, ҳамма мутафаккирлар ҳам қариликни инсон ҳаётидаги муносиб давр деб билишмайди. Ушбу файласуфлардан бири Аристотел бўлиб, қариш жараёнини танқидий баҳолаб, кекса одамнинг салбий портретини шакллантиради. Мутафаккир илгари сурган ғоянинг моҳияти шундаки, қариш жараёнида етук инсон жисмоний ва ақлий кучини, маънавий қобилиятларини йўқотади. Қадимги файласуф асарларида қарияларнинг куйидаги салбий фазилятлари акс етган: ўйчанлик, ишончсизлик, хасислик, сергаплик ва иродасизлик. Аристотелнинг ғояларига амал қилган ҳолда, сўнгги Рим антик давридаги "донишмандлар" ўзларининг эътиборларини одамнинг жисмоний қаришига қаратадилар, уни чарчаган, бахтсиз, камбағал ва касал деб тасвирлайдилар.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ҳозирги кунга қадар сақланиб қолган қариш жараёни ҳақидаги қадимги давр ёзувларидан энг кўп маълумот Цицероннинг асарларида келтирилади. Файласуфнинг асарларида хурматга олоқ сочлар ва юздаги ажинлар сони билан эришиш мумкин эмаслиги, уни инсоннинг қилган ишлари, ҳаёт йўли билан ўлчаш кераклиги тўғри таъкидланган. Шу билан бирга, файласуф қариликдаги энг юқори мукофот бу – қарияларни эзгу фазилятларни қабул қилишга интиланган ёшлар ўраб олиши деб таъкидлайди.

Қадимги Рим сиёсатчиси, нотик ва файласуф Цицерон фаол бўлишга чақириқ асосида бахтли кексалик учун бир неча рецептлар таклиф қилади. Бахтли кексаликнинг кафолати сифатида мутафаккир кексаларнинг ёшларни ижтимоийлаштиришда иштирок этишни илгари суради.

Ўрта асрларда, илм-фан тасаввуф ва алкимёга қатъият билан қадам қўйганида, геронтологик билимлар соҳасида ҳам ўзгаришлар рўй берди. Уйғониш даври сиёсатчиси Мишель Монтень ҳам қариш ва қарилик масалаларига урғу бериб ўтади. У инсон ҳаёти ва табиатни таққослаш орқали

уни инсон илк қадамларни ташловчи бошланғич, ундан кейин инсон умрининг гуллаб яшнаган ёшлиги ва сўнг инсон қариш жараёни каби алоҳида даврларга тақсимлайди. Файласуф қариликни сергапник, зикналик, хурофотга берилиш каби аломатларга эга бўлган патологик жараён ҳисобланган бетоблик билан таққослар экан, қария инсонларни ночор одам сифатида таърифлайди, шунинг учун яқин инсонлар муҳаббати ва ғамхўрлиги уни даволашнинг асосий усуллари сифатида қайд этади. Қадимги даврнинг машхур шоир ва мутафаккирлари қарилик ва одамларининг қариш муаммоларини ўрганар эканлар қариш жараёнини ҳаётий манфаатлар ва кадриятларнинг ўзгариши билан боғлаганлар. Машхур иррационал-файласуфлардан бири Артур Шопенгауер ўз рисолаларида ёшлик шеърият учун, қарилик эса фалсафа учун яратилганлигини таъкидлайди. Кекса ёшдагина инсон ҳаёт ва унинг қонуниятлари ҳақида аниқ ва нисбатан тўлиқ тушунчага эга бўлиб унинг бошланиши ва якуни ҳақида ўйлай бошлайди. Бундан ташқари, Шопенгауер кекса одам учун энг катта бахтсизлик бу қашшоқлик эканлигини аниқ таъкидлайди. У нафақат моддий, балки маънавий жиҳатдан қашшоқликни ҳам назарда тутаяди. Мулоқотнинг етишмаслигига алоҳида урғу берар экан, мутафаккир кескин қариш натижасида умидсизлик режа ва мақсадларнинг йўқолиши ҳақида сўз юритади. Қариш жараёни ҳақидаги файласуфларнинг фикрларини ўрганаётганда турли даврларнинг мутафаккирлари томонидан тақдим этилган бахтли кексалик рецептлари алоҳида аҳамият касб этишига гувоҳ бўлишимиз мумкин. Масалан, немис ва франсуз илоҳиётшуноси, маданий файласуфи Алберт Швейцер инсониятни эзгулик, раҳм-шафқат ва ўз-ўзини билишга чорлаб, жамият томонидан қарияларни қўллаб-қувватлаш лозимлиги, яъни қарилик даврида кексаларнинг ҳаётий билимлари ва поклигини уйғунлаштирган ҳолда, улар учун ўзига хос мазмунли ва қизиқарли ҳаёт ташкил этишга кўмаклашиш кераклиги тўғрисидаги фикрни илгари қўллаб қувватлайди. Айнан жамиятнинг қарияларга нисбатан муносабати орқали кексаларнинг ушбу ижтимоий муҳитдаги ўрнини белгилайди. Бундан ташқари, ушбу муносабат қарилик қариялар учун муаммоли ёки уларнинг ҳар бири учун ривожланиш даври бўлиши мумкинлигини белгилайди. Қарилик муаммоси австриялик социолог Розенмайернинг ҳам диққатини ўзига жалб этган. У турли хил ёш гуруҳлари ўртасидаги муносабатларни ўрганишга алоҳида эътибор берар экан, биринчи навбатда қариялар жамият учун кераксиз инсонлар эканлиги тўғрисидаги фикрларни шакллантиришга урғу беради.

Худди шундай тенденция замонавий рус жамиятида ҳам кузатилмоқда, чунки кекса ёшдаги ва қариётган инсонларнинг йиллар давомида тўпланган ижтимоий фаолият кўникмалари, ҳаётининг тажрибаларига нисбатан талабнинг етишмаслиги, унинг ақлий салоҳиятининг самарасизлиги сабабли бу ёш тоифасидаги аҳоли жамиятининг фаол қатлами таркибидан чиқади ва ижтимоий ёрдам ва ғамхўрлик объектига айланади. Файласуфлар қариш жараёнларини англаш тўғрисидаги фикрлари, мулоҳазалари ва муҳокамаларини атрофлича ўрганиш қуйидаги хулосаларнинг келиб чиқишига имкон беради:

ХУЛОСА

Кексалик муаммосига мутафаккирларнинг энг кенг тарқалган қарашлари кекса одамнинг жисмоний, маънавий руҳий ҳолати ва унинг аввалги ҳаракатлари ўртасида тўғридан-тўғри боғлиқлик мавжудлигида ифодаланади. Мулоқотга, ижтимоий алоқаларни яратишга интиланган, ақлий фаолият билан шуғулланиш асносидабилим ва тажриба тўплаган киши қалбан ёш бўлиб қолади, у қувонч ва ўз фаолиятдан қониқишнинг энг юқори чўққиси деб биллади, бунда жисмоний заифлик эҳтиёткорлик, маънавий бойиш билан қопланади.

REFERENCES

1. Абдукаримова, Г. Б. (2019). Научно-философский анализ современного этапа глобализации. *Наука, образование и культура*, (4 (38)), 36-37.
2. ГЛОТОВ, М. Б. (2004). Поколение как категория социологии. *Социологические исследования*, (10), 42-48.
3. Социологический энциклопедический словарь. – Москва, Издательство НОРМА, 2000. – С. 488.
4. Калиновский, Ю.И. Философия образовательной политики / Ю.И. Калиновский. – Москва, 2000. – С. 540.
5. Абдукаримова Г. Б. Научно-философский анализ современного этапа глобализации //Наука, образование и культура. – 2019. – №. 4 (38). – С. 36-37.
6. Умарова Р. Ш., Абдукаримова Г. Б., Тухтабоев Э. А. Вклад Абу Райхана Беруни в развитие философии Ближнего, Среднего Востока и мировой науки //Проблемы науки. – 2019. – №. 12 (48). – С. 65-66.
7. Абдурахмонова, З. Ю. (2021). ЗАМОНАВИЙ ЎҚИТИШНИНГ МУАММО ВА ЕЧИМЛАРИДА САМАРАЛИ ЁНДОШУВ. *Academic research in educational sciences*, 2(CSPI conference 1), 1189-1193.

8. Aripov, N., Kamaletdinov, S., Tokhirov, N., & Abduraxmanova, Z. (2022). Simulation Modeling of Train Traffic Based on GIS Technologies. *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 16, 73-82.
9. Ж. С. Раматов, Л. А. Валиев, & М. Н. Хасанов (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ТАЛҚИНИДА ИНСОН БОРЛИҒИНИНГ АНТРОПОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 688-695.
10. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнӣёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 376-386.
11. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ҲОЗИРГИ ДАВРДА ИЖТИМОИЙ АДОЛАТ ҲАҚИДАГИ ИЛМИЙ-ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЛҚИНИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 647-656.